

som paavist af O. Solberg, omfattende en Række af karakteristiske Redskabsformer. Det er let nok at genkende disse i de Prøver af Stenknive og Stenspidser, stammende fra Ponds Bay (nordligste Del af Baffinsland) og Southamptonøen, som gengives hos Boas;¹⁾ en mere indgaaende Undersøgelse vilde kunne klargøre, hvorvidt der findes Variationer i disse Redskabstyper, og hvor udbredte de er — forudsat at det centraleskimoiske Materiale af denne Art foreløbig er saa fyldigt indsamlet og gengivet, at der kan bygges en saadan Undersøgelse paa det. Kun for to Arter af større Genstande, for Lampernes og Grydernes Vedkommende, er det allerede muligt at fremhæve den slaaende Overensstemmelse mellem de grønlandske, deriblandt en Lampe fra Smithsund, afbildet hos Boas²⁾, og en fra Scoresbysund i Østgrønland, hos Ryder,³⁾ og dem fra de mere centrale Egne (Frozen Strait⁴⁾ og Southamptonøen.⁵⁾ Vægstengryden fra Smithsund⁶⁾ er af samme Type som den, Ryder fandt i Scoresbysund,⁷⁾ og som dem, der er os bekendte fra Netchillikeskimoerne og fra Southamptonøen.⁸⁾ Alt saa ogsaa for disse Redskabers Vedkommende be-

kræftes den nære Sammenhæng mellem Southamptonøens, Aivilik og Netchillik-Eskimoernes Kultur paa den ene Side og den nordgrønlandske og nordøstgrønlandske paa den anden Side.

Det er da øjensynligt Redskabsformer fra Hudsonsbugtens nordvestlige Territorium og de centraleskimoiske Halvøer omkring Boothia Golfen, der gennem fortsatte Indvandring i ældre Tid er kastede over paa Grønlands nordlige Kyster. Da Grønlandernes materielle Kultur indenfor Vest- og Østkystens arktiske Bælte gør Indtryk af at være ensartet, saa at vi kan tale om en begge Kyster omfattende Fælleskultur, tør vi slutte, at den nordgrønlandske Befolkning baade paa Vest- og Østkysten engang er kommet dertil fra det nævnte Territorium, eller at Hovedstammen af den grønlandske Befolkning er særlig beslægtet med de derboende Eskimoer (Netchillik-, Iglulik- og Aivilik-Eskimoerne samt Southamptonøens Eskimoer). Om Sydgrønlandernes Kultur peger i samme Retning eller røber Sammenhæng med andre Centraleskimoer end disse, maa foreløbig være et aabent Spørgsmaal.

Tibetansk Medicin.

Af

Alfred Schönebeck*) i Kjachta.

Den fremmede, der kommer til Centralasien og for første Gang hører Tale om og stifter et — omend maaske flygtigt — Bekendtskab med »tibetansk« Lægekunst, maa uvilkaarlig forbavses. Man venter ikke paa Forhaand blandt de halv-vilde, lamaitiske Nomadefolk at finde et i den Grad udviklet Kendskab til Sygdomme og deres Behandling.

¹⁾ Boas, I. c. 63, Fig. 84 og 386--388, Fig. 179—182; for Kvindeknivenes Vedkommende er denne Lighed udtrykkelig fremhævet af Boas. S. 566.

²⁾ Ryder, 327, Fig. 25 a.

³⁾ Boas, I. c. 438, Fig. 239.

⁴⁾ Boas, I. c. 441, Fig. 242.

⁵⁾ Boas, I. c. 440, Fig. 241.

⁶⁾ Boas, I. c. 443, Fig. 245 b.

⁷⁾ Ryder, I. c. 328, Fig. 26.

⁸⁾ Boas, I. c. 443, Fig. 245 c og e.

*) Ansat ved St. Nord. Telegrafskab.

Sin Oprindelse har den saakaldte tibetanske Medicin tilfælles med vor moderne, europæiske Lægevidenskab. — Allerede Aleksander den Store forefandt, da han paa sit bekendte Felttog kom til Indien, et kombineret medicinsk System, der var den daværende Occidents saa overlegent, at han ved sin Hjemkomst henledede sin Lærer Aristoteles's Opmærksomhed derpaa. Aristoteles gjorde sig derefter bekendt med Indernes Viden og skrev en Bog, hvori han sammenstillede denne med Persernes, Assyrernes, Ægypternes og Grækernes, d. v. s. han kompilerede alt, hvad hin Tids civiliserede Verden kendte til Medicin.

Aristoteles' Værk blev det fundamentale for den alexandrinske og den romerske Skole, dermed ogsaa for vor siden hen til saa stor Fuldkommenhed drevne medicinske Videnskab.

Overflødig at bemærke, at Asien, som gik

sine egne, uafhængige Veje, ikke har fulgt Trop med Evropa — navnlig ikke i det sidste Par Aarhundreder, da Vesten paa alle Omraader er gaaet frem med Kæmpeskridt, medens Østen har stagneret, men paa den anden Side naaede den tibetanske Forskning allerede for 1000 Aar siden Hovedparten af de Resultater, den i vore Dage kan opvise, og stod derfor i mange Aarhundreder paa et langt højere Trin end den evropæiske. Man erindre, hvor relativ kort Tid det er siden, at man i Evropa saa at sige ikke kendte andre Midler mod indvortes Sygdomme end Aareladning, og man vil beklage, at ingen efter Aristoles har gjort sig den Ulejlighed at undersøge, hvorvidt noget af Asiens Visdom og Erfaring med Held kunde overføres til og omplantes paa evropæisk Grund. Selv den Dag i Dag er der Aarsag til at antage, at en saadan grundig Undersøgelse ikke vilde blive forgæves, men at man her vilde finde nogle af de Korn, som enhver blind Høne med Mellemrum faar fat i.

Sagen er just den, at den asiatiske Forskning lige fra sin første Barndom har maattet arbejde i fuldkomment Mørke. Man kunde i saa Henseende sammenligne dens Mænd med vor Middelalders Alkymister. Som disse arbejdede i Blinde uden Kendskab til de Stoffers Egenskaber, hvormed de beskæftigede sig, saaledes har hine fra første Færd maattet famle sig frem til deres Resultater, navnlig fordi den buddhistiske Lære forbyder Dissektion og derved paa Forhaand forhindrede Lamaerne i at skaffe sig nøjere Indblik i Menneskets Anatomi. Og som Alkymisterne under deres forgæves Forsøg paa at fabrikere Guld kom til at gøre en Mængde kemiske Opdagelser af største Betydning for den senere Menneskeslægt, der til sin Tid forefandt et allerede ganske stabilt Grundlag, paa hvilket der kunde arbejdes videre — saaledes vil det ogsaa utvivlsomt, naar en Gang en interesseret Mand tager sig for at undersøge Spørgsmaalet til Grunden, vise sig, at der er i hvert Fald noget nyt, noget hidtil ukendt og brugbart. Der er adskilligt, som kan tyde derpaa. Glemmes maa det saaledes ikke, at Evropa allerede har Lamaiterne at takke for forskellige, vigtige Lægemidler som til Eks. Kamfer og Rhabarber. Og endnu ved ingen, hvilke andre Opdagelser, Asiaterne kan have gjort.

Foreløbig kan man kun bedømme deres System ud fra de Virkninger, de anvendte Lægemidler frembringer paa Patienterne.

Lamaernes Duelighed som Læger er allerede i og for sig imponerende; men endnu mere bliver den det, naar man ser hen til, at deres Teori om Menneskelegemets anatomiske S sammensætning og de enkelte Organers Funktioner (som man kunde vente det) er splittergal.

Ikke alene Buddhismen, men ogsaa Bramanismen forbyder Dissektion. De gamle bramanske

Burjatske Huguriker.

Læger hjalp sig da paa den Maade, at de lagde Ligene af døde Hinduer i et stort Kar med Vand, i hvilket de slap nogle Fisk løs. Fiskene aad saa Kød af Ligene, og Braminerne sad imens ved Siden af og gjorde deres Iagttagelser. Paa disse samt paa nogle gamle, med Fejl vrirlende Billeder af Offerdyrs Indvolde, grundede sig Indernes Forestillinger om Menneskets indvendige Dele, og denne mangelfulde Viden bragtes i det 2det Aarh. e. Kr. af buddhistiske Munke til Tibet. Senere er den ikke bleven stort forøget; men den har tjent som Basis for følgende naive Teori: Jorden vandes med Regn og frembringer Planter, disse fortæres af Mennesket og har i hans Legeme en dobbelt Virkning.

- 1) En aandelig, idet Mennesket frembringer Tale; Talens højeste Form er Poesi, og Poesien kan atter omsættes i Hymner til Guds Ære, højere end alt dette er dog »Om«. Herved maa forstaaes den højeste aandelige Virksomhed, et Menneske overhovedet kan drive det til — noget i Retning af overnaturlig Forbindelse med Gud. Ordet »Om« er den første Stavelse i

Lamaismens meget hellige og meget mystiske Formular eller Besværgelse: »*Om-mani-padme-hum*«.

- 2) En materiel Virkning, idet Plantens Bestanddele i Legemet omformes til Mælkesaft, som atter frembringer Blod. Af Blodet udvikles Kød, af dette Fedt (som anses for at være et særligt Stof). Endelig danner Fedtet Knogler og Knoglen Marv; af Marven opstaar Sæd. —

alle de 404 føres uden Undtagelse tilbage til Overflod eller Mangel paa et af de tre Elementer. Har en Patient saaledes høj Feber, da er det jo indlysende, at han maa have for meget Schar, og Lægens Anstrengelser gaar da ud paa at formindske Mængden af dette Element; — og saaledes videre. For øvrigt svarer Khij, Schar og Badgân til tre aandelige Elementer, som huserer i ethvert Menneske: Enfoldighed, Hefthighed og Vellystighed. Som

Højtstaaende mongolsk Lama i Højtidsdragt.

Muskler kender den tibetanske Medicin ikke noget til. Efter deres Mening er den bevægende Kraft i Mennesket, den, der sætter ham i Stand til at gaa, røre Armene, aabne og lukke Øjnene, tale o. s. v. intet andet eller mindre end — Pneumatik. Grunden til, at Mennesker og Dyr stadig ind- og udaander Luft, har Lamaerne ikke kunnet forklare sig paa anden Maade end ved at gaa ud fra, at Luft maa være Organismens Drivkraft.

Foruden de alt nævnte Stoffer indeholder Legemet endnu 3 »Elementer«, nemlig: Khij, Schar og Badgân. (Ordene kan tilnærmelsesvis oversættes ved: Æter, Varme og Slim.) Disse Elementer findes fordelt paa forskellige Steder i Legemet, og de spiller den største Rolle i Lægekunsten. Lamaerne kender ialt 404 forskellige Sygdomme; men

de sidste er Aarsagerne til al Synd og de dermed følgende Vanskeligheder i Livet efter Døden, saaledes er de første Skyld i al legemlig Lidelse. De forskellige Sygdomme er nemlig en Følge af gode og onde Aanders indbyrdes Kamp om Overherredømmet over Legemet, og medens de gode Aander til enhver Tid stræber at opretholde de normale Kvanta af de tre Elementer, er det de onde en særlig Glæde at bringe Uorden i Forholdet. Lægemidlerne er derfor udelukkende beregnede paa i Organismen at erstatte, resp. borttage, hvad der under Slaget mellem Aanderne er bleven for lidt eller for meget af. Det er klart, at saadanne Anskuelser har maattet føre til udstrakt Overtro. I Virkeligheden har Overtroen maaske intet Steds i den Grad Sindene i sin Magt som netop her i Centralasien. Man kan roligt sige, at den udgør

det halve af Religionen og en Trediedel af Lægekunsten. En anden Grund for det sidste Forhold er den intime Forbindelse, Medicinen har indgaaet med Astrologien, den anden af de tre lamaitiske Hovedvidenskaber (Medicin, Astrologi og Dogmatik). Tibetaneren, Tanguten, Mongolen og Burjaten — alle er de utroligt afhængige af Astrologien eller, rettere, af den eller de Lamaer, der fortolker dem den, og alt efter Udfaldet af deres Undersøgelser giver deres Klienter gode eller mindre gode Raad og Anvisninger. Selv ved nok saa ubetydelige Hændelser og Begivenheder i Lamaitens Liv maa han adspørge sin Gejstlighedens Orakel og indhente Astrologens Mening. I Sygdomstilfælde bliver Astrologien naturligvis end yderligere en Faktor af største Vigtighed.

Ethvert Individ har en Sjæl, som hver første Dag i Maaneden begynder sin Vandring i hans højre Storetaa (hos Kvinden den venstre), hvorpaa den gradvis gaar opefter, indtil den ved Maanedens Midte er naaet op til Issen; herfra gaar den atter nedad, og er ved Midnatstid den sidste Dag naaet ned i den venstre Fod, hvorfra den altsaa springer over i højre og begynder forfra. Ogsaa til dette Forhold tager Lægevidenskaben Hensyn. Man skelner mellem 4 Grader af Sygdomme: 1) Uhelbredelige; 2) helbredelige ved Medicin; 3) helbredelige ved Læsning af de hellige Bøger og 4) helbredelige ved et Under. Den tredje Metode er kostbar, da det ikke er tilstrækkeligt at sætte en enkelt Mand til at læse op. Nej, skal det overhovedet nytte noget, maa man mindst have en Snes Mand i Arbejde, og disse sidder da Dag og Nat og læser højt af »Kandsjur« og »Dansjur«, den hellige Literaturcyklus, der er paa 337 Bind. Bøgerne er i Reglen ikke indbundne, men bestaar af løse Blade mellem to Træplader. Bladene bliver fordelt mellem de bestilte Lamaer, og saa gaar det løs — ligegyldigt om det læste handler om Liturgi, Dogmatik, Medicin eller om Filosofi, Aritmetik og Geometri.¹⁾ Dog har naturligvis Erfaringen lært, hvilke Afsnit der i saadanne Tilfælde er de skrappeste. —

Saa meget om Teorien, der kan betragtes som Aktors Indlæg. Praksis har sine meget store Mangler, men har egentlig ikke nogen Defensor behov. Om nogen direkte Sammenligning med europæiske Forhold kan der naturligvis ikke være Tale; men naar man ser hen til Lamaiternes lave Kultur, vil

¹⁾ Lamaiterne kender Enklids Geometri.

det dog maaske kunne interessere at se, hvor forholdsvist højt Lægekunsten staar.

Lamaernes første Uddannelsesetid varer fra 10—15 Aar, i hvilket Tidsrum de først gør Tjeneste i Klostrene som Elever (Bandi) og senere som Lamamedhjælpere (Hugurik). Foruden at sætte sig ind i deres specielle Fag, det være sig Medicin eller noget andet, lærer de Tibetansk (»Centralasiens Latin«) og deltager i den øvrige for alle fælles Undervisning. Derpaa underkastes de en Eksamen, og

Burjatske Emtshi.

har de bestaaet denne, vender de nye Lamaer enten tilbage til deres Uluss (Betegnelse for en Koloni af Filthytter), hvor de lever den verdslige Befolknings Liv, eller de faar Ansættelse som Tempellamaer. Det er i Reglen disse sidste, der kommer i Betragtning som *Emtschi* (Læger), og mange af dem er i denne Egenskab vidt berømte. Ofte fortsætter disse Tempellamaer ved indgaaende Studier af den medicinske Literatur deres Uddannelse, og flere gør endog lange Rejser og bosætter sig for en Tid i Urga eller en tibetansk By af Betydning for der at fuldkommengøre sig i deres Fag.

Et Par Tusinde Aars stadige Indsamling, Tilberedning og Anvendelse af Markens, Skovens og Bjærgenes Vækster og Rødder har givet Lamaerne et udmærket Kendskab til disses medicinske Egenskaber. Urterne tilberedes og blandes paa forskellig Maade og i forskellig Form som Miksturer, Pulvere, Piller o. s. v., dog kender man Planter og Plantedele, der hverken bruges indvortes eller udvortes, men hvis Virkning udelukkende er sympatetisk. Der gives f. Eks. en meget sjælden, »sympatetisk Rod«, der i Udseende har en fjærn Lighed med et Menneske. Den opgraves paa bestemte

Tider og under Iagttagelse af forskellige Ceremonier. Derpaa kappes »Hovedet« — uvist af hvilken Grund — af den, hvorefter man giver den et Indsnit paa det Sted af »Kroppen«, hvor det gør ondt paa den Syge. Virkningen skal være forbløffende.

Foruden den egentlige Medicin foreskrives ofte Bade; de svovlførende, varme Kilder i Mongoliet (de berømteste ligger ved Iro, en Biflod til Orkhon) anvendes i stor Udstrækning mod Rheumatisme, Kønssygdomme og Øjenlidelser. Disse tre Arter af Sygdomme er de almindeligst forekommende blandt Mongolerne; Gigt og Øjenlidelser er en direkte og uundgaelig Følge af Nomadens hele Levesæt i en utæt og røgfyldt Filthytte. Af Kønssygdomme er navnlig Syfilis foruroligende udbredt; løst regnet antager man, at mindst 50 % af Mongolerne lider af denne fra Kina indførte Sygdom. Ligesom Svovlkilderne skal ogsaa de mongolske Saltsøer være af fortræffelig helbredende Virkning. Endelig har Lægelamaerne aabent Blik for den gavnlige Indflydelse af naturlig Apollinaris, der i Centralasien findes paa mange Steder og ofte i stor Mængde. Dette udmærket velsmagende Mineralvand¹⁾ nydes mod Mavekatarr, Bronchitis og andre Lidelser; naar Lamaiten har indtaget sit bestemte Kvantum af Vandet, kaster han sig ned paa Jorden og vælter sig omkring i længere Tid for at »varme Maven«; dette Forhold svarer til Promenaden i Marienbad og de andre mellemeuropæiske Kursteder. Massage er en meget anvendt Behandling i forskellige Øjemed. Ligeledes bruges Fastekure, i Reglen i Forbindelse med blodrensende Dekokter. — Diagnosen stilles, hvor ydre Symptomer ikke er til Stede, ved Undersøgelse af Pulsens og af Patientens Urin. —

Lægelamaernes Virksomhed er ikke indskrænket til egentlig Lægekunst; den strækker sig ogsaa til Trolddom og »Visen igen«. Baade som Læger og paa Grund af deres formentlig særligt fremragende Evner til at vise igen, anvendes Lamaerne, hvor de kommer i Berøring med den hvide, sibiriske Befolkning, i stor Maalestok af denne, der er i høj Grad overtroisk og ofte gaar aldeles uden om sine egne Læger, Præster og kloge Mænd for at lade Hedningerne nyde godt af sin Søgning.

Skønt det falder lidt uden for Artiklens Ramme, skal her fortælles et Eksempel paa Lamaernes »Visen igen«. De forskellige Emtschi anvender ved

¹⁾ En af de bekendteste og rigeste Kilder er Jamarovka i Transbaikalien.

saadanne Lejligheder forskellige mystiske Fremgangsmaader; en af dem er beskrevet nedenfor. Det drejede sig om at finde to Heste, der var blevet stjaalne fra en Kosak i Kiran (paa den russisk kinesiske Grænse nær Kiachta). Paa Landsbyens Ældstes Raad sendte da Hestenes Ejer Bud til en berømt mongolsk Enftschi ved Navn Tjigmita, der boede 75 Kilometer borte.

Lamaen lod ikke vente paa sig, men var allerede anden Dagen derefter paa Aastedet, hvor han efter at have udspurgt de tilstedeværende om de nærmere Enkeltheder ved Tyveriet straks skred til Værket. Han gik ind i Kosakkens Hus, hvor alle med Undtagelse af Ejeren, en Ven af denne samt den sidstes Søn (en Dreng paa 5—6 Aar) fik Ordre til at forlade Stuen. Derpaa lukkede Lamaen Døren og blændede Vinduerne, saa der blev mørkt i Værelset, satte sig ned paa Gulvet med Ryggen mod en Væg og stillede foran sig en lille Træskammel, paa hvilken han anbragte nogle tibetanske Bøger, to smaa Metaalskaale med henholdsvis Vand og smeltet Smør samt en lille Bedetromme. Lige overfor sig paa den anden Side Skammelen stillede han et tændt Lys og opfordrede nu Drengen til at sætte sig paa Gulvet foran Lysen. Da Drengen havde taget Plads, fremtog Lamaen en lille rund Messingkugle af den Slags, Mongolerne almindeligt bærer paa deres Hatte, og bad nu Drengen stirre vedholdende gennem Lysets Flamme paa Metal-kuglen, hvilken han langsomt drejede rundt mellem Fingrene. — Der var nu i nogle Minutter fuldkommen Tavshed i Stuen. Drengen stirrede som fortryllet paa den blanke Kugle, og Lamaen bearbejdede fra Tid til anden med venstre Haand sin Bedetromme; saa faldt Drengens Øjenlaag langsomt til, og hans Hovede sænkede sig ned mod Brystet. Lamaen dyppede nu en Finger i Smør-skaalen og besmurte Drengens Læber. Derpaa tog han hans Haand og spurgte ham sagte, hvad han saa. Som en, der gaar i Søvn, forklarede Drengen, at han saa en ham ubekendt Egn, som han beskrev; i denne Egn, en Dal, gik et Kobbel Heste; endvidere saa han to Burjater, af hvilke den ene var i Færd med at tage Sadlen af en af de stjaalne Heste, mens hans Kammerat bandt en Læderrem om Benene paa den anden. Drengen fortalte alt dette med stor Nøjagtighed i alle Detailler og med en Fortælle- og Iagttagelsesevne, der var fuldkommen ubegribelig hos saa lille et Barn. De tilstedeværende Voksne var naturligvis over al Maade

forundrede. Da Lamaen imidlertid havde erfaret, at de efter Drengens Beskrivelse havde genkendt den omtalte Dal, dyppede han sin Haand i Vandet stænkede dette i Drengens Ansigt, og aabnede hurtigt Døren, saa der blev lyst i Værelset. Barnet kom derpaa til sig selv. — Hestene blev rigtigt fundne paa nævnte Sted, og de to Burjater blev straffede.

Ovenstaaende Eksempel — et enkelt blandt utallige — vidner om, at Lamalægerne ogsaa er fortrolige med og forstaaer at benytte Hypnose og Suggestion. Ligeledes fortælles der — men det er maaske nok en Krønike — at Fremstilling af Berøringselektricitet og dennes Anvendelse som Lægemiddel længe før Galvani har været kendt i Tibet; i hvert Fald synes Elektriciteten at være gaaet i Glemmebogen. Derimod er det meget sandsynligt, at en stor Del af de vigtige Opdagelser og Opfindelser, som Østen i Tidernes Løb selvstændigt har gjort (Krudtet, f. Eks.), skyldes buddhistiske Munke.

Lamaismens 2 Paver i Tibet og den 3die i Urga indtager alle en fremtrædende Plads, ikke alene i religiøs Henseende, men ogsaa i Medicinen. Det sidste er naturligvis en Følge af det første; thi da de regnes for og tilbedes som Guder, betragtes en personlig eller autoriseret Velsignelse af dem som det mest ufejlbarlige Middel mod alle Lidelser. Medens man ikke behøver at gaa længere end til højt civiliserede katolske Lande for selv i vor oplyste Tid at træffe et tilsvarende Forhold, drives der her ved Siden af Velsignelserne en enestaaende Humbug med disse lamaitiske Pavers Personer. Ikke nok med at deres Hofstater driver udstrakt Handel med Potteskaar, gamle Klude og lignende Rariteter, som angives i sin Tid og i en skønnere Skikkelse at have været benyttede af deres respektive Helligheder, og med alle mulige Slags Amuletter, som ligeledes skal være indviede og velsignede af de »levende Guder« — men desforuden har det høje Præsteskab den Frækhed at forhandle Hellighedernes Udtømmelser som Medicin! — Der betaales svimlende Priser for Piller og Elixirer, fremstillede af nævnte Stof, som naturligvis paa det omhyggeligste samles og opbevares (vel ogsaa forfalskes) af de entreprenante Lamaer.

Saadan aabenlys Svindel er selvfølgelig et Udslag af den til alle Tider og i alle Lande fremherskende Lyst til at slaa Mønt af Folks Godtroenhed, og det omtalte Forhold gør derfor hverken fra

eller til ved Bedømmelsen af Lamaernes Lægekunst og rokker ikke i nogen Maade ved den Kendsgerning, at Masser af Patienter, opgivne af russiske Læger og til Dels endog i Sygdommens sidste Stadier, er bleven bragte til Emtschi, hvem det i et overraskende stort Antal Tilfælde er lykkedes at redde de syges Liv. —

Behandlingen af Patienter er ofte forbundet med Ceremonier af religiøs Art. Et Apparat, der ved saadanne Lejligheder meget anvendes, er en lille Haandklokke; snart læser Lamaen tibetanske Bønner over den syge, snart ringer han med Klokken, snart manipulerer han sin Bedetromme,¹⁾ og har han rigtig arbejdet sig op, gør han alle disse Ting samtidig. Jo mere den syge stønner, des mere energisk søger Lamaen at overdøve ham med sin Stemme og sine Instrumenter, og ikke sjældent lykkes det ham paa denne Maade at komme i voldsom Ekstase: Øjnene bliver blodskudte, han udfører uvilkaarlige Bevægelser og fremstøder uforstaaelige Ord. I saadanne Øjeblikke er Lamaen hellig, d. v. s. i formentlig Kontakt med Guddommen. Denne Ekstase, der ret jævnlig iagttages blandt de lamaitiske Præster under Udførelse af deres Tempel- eller Lægetjeneste, er et saa meget mærkeligere Fænomen, som Hysteri er en meget sjælden Sygdom blandt de gule, og som hverken det mongolske eller det burjatske Folk ellers viser mindste Tegn til at besidde »Nerver«.

Medens i det Hele og Store Kendskabet til Medicin har naaet en forholdsvis høj Grad af Udvikling, kender Lamaerne slet intet til Kirurgi, en Omstændighed man maa være Forsynet taknemlig for, da sikkert de aller fleste Patienter — med de herboende Folkeslags store Mod over for Snavs in mente — vilde dø af Saarfeber. Forklaringen paa, at Kirurgien ligger saa fuldstændigt brak, maa udelukkende søges i religiøse Aarsager. Buddhas Forbud mod at ihjelslaa er af gode Grunde ret modificeret for det verdslige Folks Vedkommende, da det ellers i disse Egne ikke vilde kunne skaffe det nødvendige til Livets Ophold. Derimod overholder Lamaerne strengt Forbudet, der i sine Konsekvenser endog gaar ud i det rent latterlige, som naar Forf. f. Eks. undertiden har set en Lama

¹⁾ Bedetrommen har Form som et liggende Timeglas, hvor de to fra hinanden vendende Flader er overtrukne med Skind. I Midten er anbragt et vertikalt Haandtag og i en Snor en Kugle, som, naar Haandtaget drejes, afvekslende slaar paa de to Skind.

fange et eller andet Utøj og omhyggeligt bære det lille Dyr langt uden for Hytten for der at lade det falde uskadet til Jorden. Ligesom Lamaerne derfor ikke maa slagte, gør de overhovedet nødvendig Brug af Knive og benytter dem i hvert Fald aldrig til operative Indgreb. Som en Følge af disse Forhold har Lægekunsten ganske ladet Kirurgien ligge. Nogle, men langt fra alle, Emtschi driver det til at foretage Aareladninger; dog tænker ingen af dem paa Ting som Amputation eller Afdækning af indre Organer. Den Slags brutale Indgreb staar for dem som noget yderst afskyeligt. Derimod er Lamaerne udmærket dygtige til at hele Benbrud, særlig saadanne paa Arme og Ben, og man kan træffe Emtschi, der i deres Bolig til Stadighed har en Bunke Dyreknogler liggende, hvilke de bryder itu og derefter øver sig paa at sætte sammen »efter Følelsen«.

Blandt flere Forf. bekendte Tilfælde, hvor en Amputation vilde have været paa sin Plads, men af ovennævnte Grunde ikke blev foretaget, kan nævnes følgende: En Burjat havde, ved at en Bjælke faldt ned paa hans Fod, faaet denne aldeles knust. Man forsøgte at faa Manden til at henvende sig til en hvid Læge for at faa Tærne amputerede; men han viste en saa afgjort Uvilje herimod, at intet kunde bevæge ham dertil. Følgen blev, at Tærne efter lange og svære Lidelser for Patienten ligefrem raadnede bort. Alligevel lykkedes det en Emtschi at lokalisere Betændelsen og redde Mandens Liv.

Paa Trods af den daarlige Organisation, den lamaitiske Lægevirksomhed lider under (den kender f. Eks. hverken Apoteker, Hospitaler eller lignende Institutioner), gør den, som man af det foregaaende vil have skimtet, sin store Nytte, og man har ikke uden videre Lov til at stemple dens Udøvere som Kvaksalvere. At Lamaerne har lovformelig Ret til at praktisere i forskellige sibirske Byer paa russisk Grund tyder heller ikke paa, at de russiske Læger og Myndigheder hylder en saadan Opfattelse af dem. Det er da ogsaa en Kendsgerning, at den hvide Befolkning i disse Byer, selv Folk af de dannede Klasser, i visse Sygdomstilfælde langt mere tillidsfuldt og med større Haab om Helbredelse henvender sig til en Emtschi end til en Dr. med.

Den franske Abbé Huc, der i Aarene 1844—46 berejste den østlige Del af Centralasien og paa denne Rejse havde rig Lejlighed til at anstille Undersøgelser og danne sig en Anskuelse om Lama-

ernes Duelighed som Læger, skriver bl. a.: »Der er ingen Tvivl om, at de (Lamaerne) besidder et umaadeligt Antal meget værdifulde Recepter. Om de end ikke kender det menneskelige Legemes Bygning og Mekanisme, vilde det dog maaske være overilet deraf at slutte, at den medicinske Videnskab intet har at lære af de mongolske, tibetanske og kinesiske Læger. Disse er maaske i Besiddelse af meget vigtige Hemmeligheder, som Videnskaben uden Tvivl alle kan forklare, men som Videnskaben selv muligvis aldrig opdager. Et Menneske kan meget vel uden at være specielt uddannet falde over yderst videnskabelige Resultater.

Sproglige og mange andre Hindringer, bl. a. Lamaernes Hemmelighedsfuldhed og Skinsyge, har hidtil forhindret de i Asien praktiserende hvide Læger i at foretage nogen indgaaende Undersøgelse af den tibetanske Medicins Fremgangsmaader og Midler. Hvis Lægerne overhovedet har interesseret sig for eller haft Tid til at give sig af med Sagen, har de oftest maatte nøje sig med — saa godt de kunde — at analysere den Medicin, der i Ny og Næ kom dem i Hænde. Den Mand, der vist har sat mest ind paa at fravriste Lamaerne deres Hemmeligheder, er, Dr. Nikolai Kiriloff, paa hvis Oplysninger nærværende Artikel paa flere Punkter er støttet. Men, som Dr. Kiriloff selv udtaler: man kan ikke vente Opdagelser af en Provinsslæge. Til at opnaa et Resultat kræves ikke alene Sagkundskab, Energi og Taalmodighed, men ogsaa et saa veludstyret Laboratorium, som i Reglen kun en Læreanstalt besidder.

Men muligvis vil man i en ikke fjærn Fremtid faa Oplysninger ad anden Vej. Der har nemlig i den senere Tid blandt de mest oplyste Burjater vist sig Tilbøjelighed til at gaa den studerende Vej, og det ligger da nær at antage, at saadanne ved evropæiske Universiteter uddannede Burjalæger vilde tage Spørgsmaalet op og vilde kunne gøre det saa meget lettere, som de paa Grund af deres Nationalitet ikke vilde have at overvinde de Hindringer, som Sprog og Raceforskel lægger Evropæerne i Vejen. Det vil da, naar man skrider til at erstatte »den tibetanske Medicin« med vort mere fuldkomne evropæiske System, maaske vise sig, at man for en Gangs Skyld vilde staa sig ved at gyde ny Vin paa et gammelt Fad. Men i hvert Fald har Centralasiens Lægekunst, alene fordi den med de bedste Resultater arbejder efter helt andre Metoder end Evropas, Krav paa Interesse.